

Kertész Imre: legenda és valóság

2013 július 11. Flag

Szöveg méret

90
Mentés

- 0

Értékelés kiválasztása Még nincs értékelve

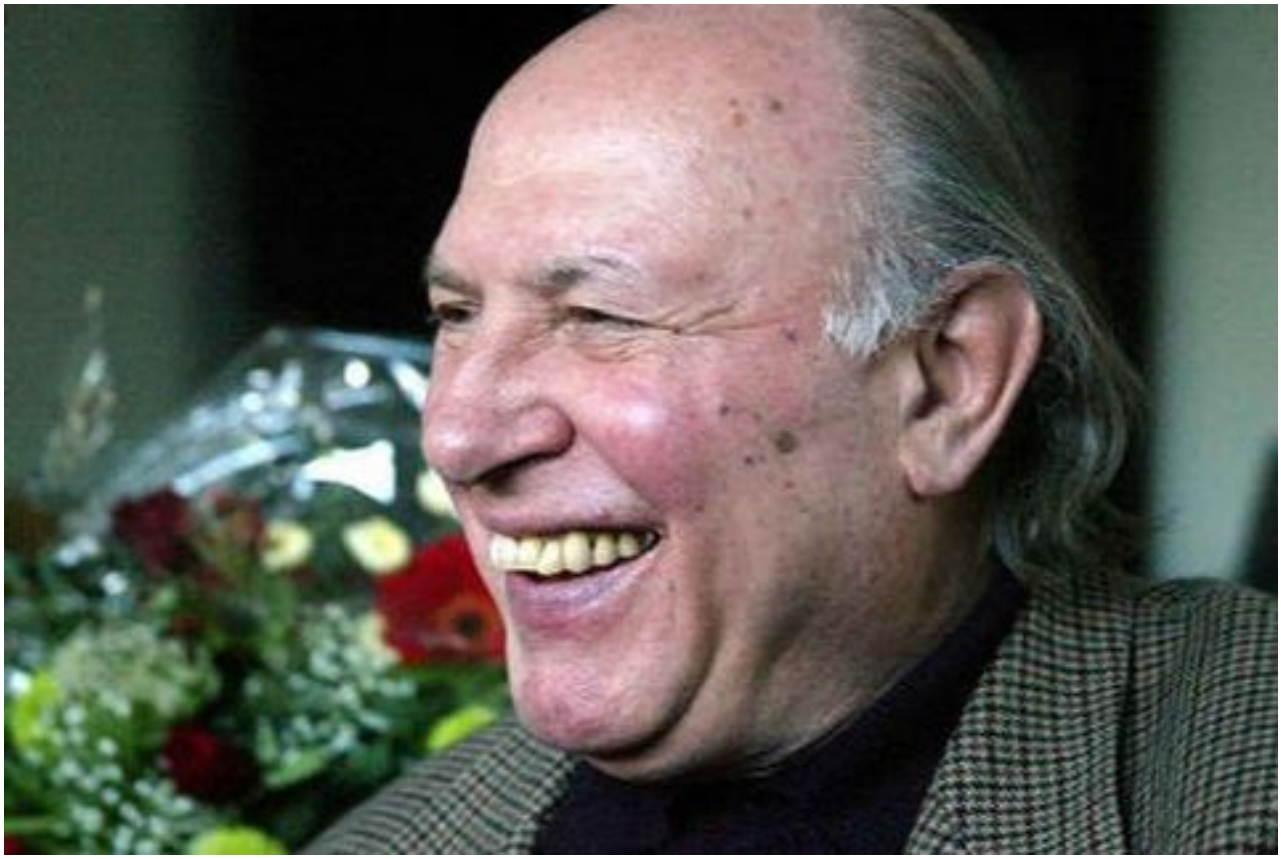
Mérték

Július elején adta hírül a magyar sajtó, hogy egy amerikai lapban (The Paris Review) interjú jelent meg Kertész Imrével. Nem is akármilyen interjú. A beszélgetés végén ugyanis maga az író közölte az újságíróval, hogy a jöv?ben már senkinek nem nyilatkozik.

Az életm? tehát végleg lezárult. Vagy mégsem?

Az említett interjú teljes szövegét nem ismerem, mert az amerikai lap honlapján csak egy részlet olvasható, a teljes anyagért fizetni kell (én pedig nem fizetek). Arra kellett tehát hagyatkoznom, ami a hazai sajtóban megjelent. A honi média az ***MTI*** anyagából dolgozott, egyes honlapok rövidítés nélkül adták közre a nemzeti hírügynökség ismertet?jét. Ez pedig baj. Mert olyasmi is olvasható az MTI szövegében, ami legenda. Vagyis nem igaz.
A ***Mazsihisz*** honlapja a teljes hírügynökségi anyagot hozza, ebb?l idézek:

> *Szavai szerint hosszú id?be telt számára, hogy elsajátítsa az írásnak még az alapjait is. Eleinte nem tudott mit kezdeni az Auschwitzban eltöltött egy év tapasztalataival.*

Kertész tehát eleinte nem tudott mit kezdeni „az Auschwitzban eltöltött egy év tapasztalataival”. Ez így nem igaz. Nemcsak eleinte, kés?bb sem tudott mit kezdeni az említett egy év tapasztalataival. Kertész Imre ugyanis nem hogy egy évet, egy hetet sem töltött el Auschwitzban. Ezt maga az író is elismerte egy régebbi nyilatkozatában. Adalbert Reif 1996-ban készített interjút az íróval, s a beszélgetés elején többek között ezt mondta Kertésznek:

> *Sorstalanság cím? regényéb?l immár megtudtuk, hogy mindössze három-négy napot töltött Auschwitzban, tehát úgyszólván „átutazóban” járt ott, és akkor sem „a pokol hetedik bugyrában”...*

Provokatív szavak, Kertész nem is cáfolja az állítást:

> *De még csak nem is Auschwitzban voltam 1944-ben, hanem tulajdonképpen Birkenau karanténtáborban. /…/ Az én számomra a birkenaui három-négy nap egyszersmind a koncentrációs táborok valóságával való els? találkozást is jelentette.*
> *Birkenau egészen egyedi helyet foglalt el a németek által berendezett megsemmisít? táborok sorában. Az ott töltött kurta id?szakban a koncentrációs táborok valamennyi borzalmával megismerkedtem, szerencsére többnyire csak az ottani foglyok beszámolóiból.*

(Kertész Imre: A gondolatnyi csend, amíg a kivégz?osztag újratölt. Bp., 1998, 165-166. o.)

Kertész Imre tehát a karanténtáborban tartózkodott három-négy napig, miel?tt elvitték volna egy másik lágerbe. Nem is tetováltak a karjára számot.
Az író elbeszéléséb?l tudjuk, hogy 1944. július elején még a budakalászi téglagyárban tartották fogva. Hogy pontosan mikor érkezett meg Auschwitzba, Kertész soha nem árulta el. Azt viszont tudjuk, hogy az auschwitzi táborba 1945. január végén léptek be az els? orosz katonák. Az állítólagos egy év tehát sehogy sem stimmel, hiszen 1944 januárjában még senkit sem deportáltak Magyarországról. Ráadásul Kertész csak „átutazóban" volt Auschwitzban.
Kertész Imre a karanténtáborból Németországba került. Buchenwaldban, illetve annak egyik melléktáborában tartották fogva. A hivatalos történetírás szerint német földön nem volt megsemmisít? tábor, tehát Buchenwald sem volt az. S?t. Ez a tábor „a legjobb táborok" közé tartozott ebben az id?szakban, ahol nagy esély nyílt a túlélésre. Nem én mondom ezt, hanem a híres zsidó pszichológus, Bruno Bettelheim, aki mind a dachaui, mind a buchenwaldi tábort megjárta:

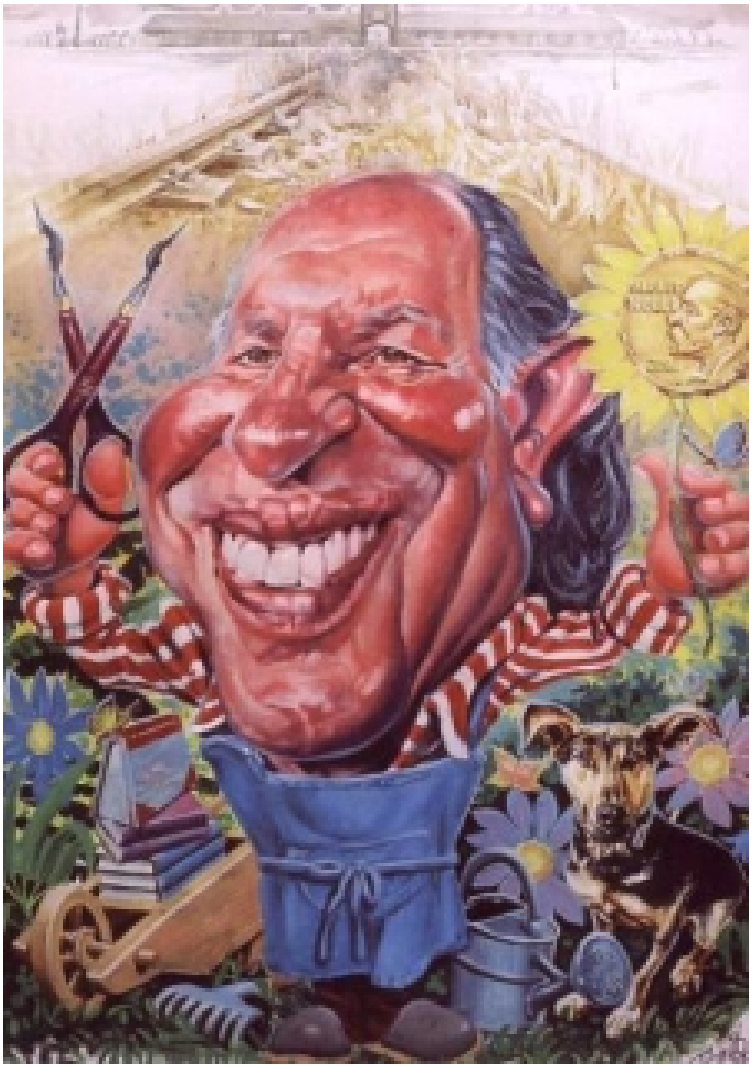
A koncentrációs táborok mindegyikének megvolt az önálló története, jobb vagy rosszabb korszakokkal, aszerint, melyik cél került el?térbe a sok közül, amely miatt a Gestapo ezeket a táborokat létrehozta és m?ködtette.
Így például az 1938-as dachaui viszonyok jellemz?ek voltak az akkor létez? koncentrációs táborokra. Buchenwald 1937 végi létrehozásától 1939-ig a legrosszabb hely volt valamennyi közül. De 1942-t?l az 1944-45-ös szétzüllésig (amely a szövetségesek bombázásának volt a következménye), Buchenwald a legjobb táborok egyikévé vált, csakúgy, mint 1943-tól Dachau. Általában az eredeti Németország és Csehszlovákia (például Theresienstadt) területén lev? koncentrációs táborok lakóinak jobb volt a sora a kés?bbi háborús években, míg az elfoglalt lengyel területeken lév? táborokban a legrosszabb volt a helyzet.
(Bruno Bettelheim: A végs? határ. Bp., 1988, 38. p.)

1945. április 11-én a buchenwaldi táborba megérkeztek az amerikai katonák, Kertész Imre is visszanyerte szabadságát. Akárhogy számolom, összesen kilenc hónapig volt táborban. Az állítólagos egy év tehát mindenképpen legenda.
A hírügynökségi összefoglalóban van még egy elgondolkodtató részlet:
„Egy olyan világban voltam felfüggesztve, amely idegen volt a számomra, amelybe az ember minden nap a megkönnyebbülés reménye nélkül tér vissza. Ez igaz volt a sztálinista Magyarországra, de még inkább a nemzetiszocializmus idején" – tért ki tágabb értelemben az általa megtapasztaltakra az író.
Kertész számára tehát idegen volt a sztálinista Magyarország. De csak némi id? elteltével lehetett idegen, kezdetben ugyanis nagyon otthonosan érezte magát az épül?-szépül? Rákosi-világban.

Kertész nyilatkozataiból tudjuk, hogy a koncentrációs táborból hazatérve befejezte középiskolai tanulmányait, s egy füst alatt belépett a kommunista pártba. Hogy miért? Állítása szerint (idézem a talányos kertészi szót) „illend?ségb?l". Tagja is maradt a sztálinizmus hazai élcsapatának egészen 1956-ig, ekkor ugyanis megsz?nt a kommunista párt (akkori nevén Magyar Dolgozók Pártja). Mondhat tehát bármit Kertész Imre, a sztálinista párt tagja volt egészen a sztálinizmus, a sztálinista párt bukásáig. Nem volt kötelez? belépni a pártba, s a kijózanodás után nem volt kötelez? benne maradni. Kertész tehát a sztálinista diktatúra idején nem az áldozati oldalon állt, hanem „illend?ségb?l" h?ségesen szolgálta a diktatúrát. Ráadásul nem egyszer? párttagként tengette napjait. El?bb kommunista lapoknál, majd az 50-es évek elején az egyik minisztérium sajtóosztályán dolgozott. Vagyis káder volt. Miközben persze „felfüggesztve" érezte magát a számára állítólag idegen világban. (Kérdés, akkor mit érezhetett például egy recski rab?)
Kertész Imre 1994-ben a Szombat cím? zsidó lapnak elmesélte, hogy a háború után újságíróként kereste a kenyerét. Azt állította, el?ször a Szikra cím? lap szerkeszt?ségében dolgozott. Ez a lap Kertész szerint 1946-ban indult. Utánanéztem. A dátum téves, a lap 1948-as számain ugyanis az I. évfolyam megjelölés szerepel.

A Szikra a kommunista ifjúmunkások hetilapja volt, 1950-t?l Szabad Ifjúság néven jelent meg. Tudomásom szerint az 1948 és 1950 közötti lapszámok hiánytalan gy?jteménye nem található meg nagyobb könyvtárakban, én sem jutottam hozzá a teljes anyaghoz. A hiányos évfolyamokat azonban figyelmesen átböngésztem. Írt ebbe a lapba többek között Várkonyi Tibor (ma a Népszava veteránja) és Paul Lendvai (akkoriban még Lendvai Pálként jegyezte írásait). Jó csapatba került tehát Kertész Imre. 1948 nyarán a kommunista párt egyesült a szociáldemokratákkal, pontosabban az utóbbiakat bepofozták a Rákosi-féle akolba. A kommunista élcsapat Magyar Dolgozók Pártja néven folytatta dicstelen tevékenységét, s ebb?l az alkalomból az elvtársak programnyilatkozatot tettek közzé. Ez a dokumentum ihlette meg az ifjú Kertész Imrét, aki Az élet programja cím? vallomásos írásában tett hitet a szocialista demokrácia mellett. (A cikk lel?helye: Szikra I. évfolyam, 20. szám, 1948. szeptember 16., 2. oldal). Kertész Imre szereti mottóval megfejelni az írásait. Ez a cikk sem kivétel, a rövid – de a rossz min?ség? másolaton nehezen olvasható – mottó az említett programnyilatkozatból való. Két bekezdést idézek Kertész Imre méltatlanul elfeledett m?véb?l:

> *Lehet, hogy odaát, a tenger túlsó partján, több autó szaladgál az utcákon, lehet, hogy odaát több repül?gép kering az acélkék ég tükrében, az is lehet, hogy odaát, a tenger túlsó partján, messze nyugaton azt mondják, hogy az ? demokráciájuk tökéletes. És mégis… Miért forrong a nép, miért gyilkolják a négereket, miért áll meg id?nként a munka a felháborodott munkások vaskezében? Talán mert tökéletes a demokráciájuk? Vagy tudják ?k egyáltalán, mint jelent ez a szó: demokrácia?*
> *Pedig semmi különöset. Csak azt, hogy szabad legyen a dolgozó, csak azt, hogy szabad legyen a munka, csak azt, hogy mindenki dolgozó legyen, és egészen mindegy, hogy milyen dolgozó, hogy zsákot vesz-e a vállára, vagy írótollat a kezébe. Ez a demokrácia a szocialista demokrácia, ahol mindenki annyit ér, amennyire hasznára van dolgozó társainak.*

1948 ?szén tehát Amerikában gyilkolták a négereket, s a munka meg-megállt a háborgó amerikai munkások „vaskezében”. Munkásököl, vasököl, oda sújt, ahova köll – bizonyára ebb?l a kommunista mondókából született a kertészi nyelvi lelemény, a vaskéz.
Miért idéztem ennek a korai Kertész-remeklésnek néhány mondatát? Hónapokkal ezel?tt jelentette be az író, hogy több m?vet már nem ír. Most egy amerikai lapnak nyilatkozva közölte, több interjút nem ad. Kertész Imrét?l tehát már nem várhatunk újabb szövegeket. Vagy mégis?

Igen, vannak még lappangó, a nagyközönség számára ismeretlen, kötetben soha meg nem jelent Kertész-m?vek. Csak fel kell ütni a régi lapokat. Ízelít?ül el?bb Az élet programja cím? írásból idéztem. A Nobel-díjas szerz? azonban írt fontosabb szövegeket is a sztálinizmus korszakában. Egyiknek például ez a címe: „A magyar ipar nagy diadala – Elkészült a Mátravidéki els? óriás-turbinája”. Ez a leny?göz? hangulatú írás 1949 tavaszán jelent meg. Nem a Szikrában, hanem egy másik, sokkal nevesebb kommunista lapban. Ígérem, hamarosan ezt a cikket is olvashatják, méghozzá húzás nélkül, a teljes szöveget. Ideje ugyanis, hogy a Kertész-legendák helyett végre a valóságról beszéljünk. Például az író pályakezdésér?l, amit (talán éppen „illend?ségb?l”) eddig senki sem dolgozott fel. Pedig több könyv is született már Kertész Imrér?l, korai írásait azonban egyetlen monográfusa sem méltatta figyelemre. ?szintén remélem, hogy szövegközlésünkre a Nobel-díjas író életm?vét gondozó hazai és külhoni kiadók is felfigyelnek, s a kiéhezett olvasók nagy örömére a méltatlanul elfeledett Kertész-írások végre kötetben is napvilágot látnak. Hiszen (ezt talán fölösleges is mondanom) ennek az életm?nek minden morzsája felbecsülhetetlen érték.

Bistrán Demeter - Kuruc.info

Ajánló